

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕКОНОМІКА ФАРМАЦІЇ

Рекомендована д.ф.н., професором М.М.Слободянюком

УДК 615.1:338.5

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЦІН НА ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ

К.Л.Косяченко, А.С.Немченко, О.В.Коваленко

Національний фармацевтичний університет
Державна інспекція з контролю якості лікарських засобів

Запропоновано науково-методичні підходи до оцінки ефективності системи цін на основні лікарські засоби (ОЛЗ). Проведено моніторинг роздрібних цін на ОЛЗ та показників їх доступності за період листопад 2009 р. — січень 2010 р., результати якого порівняні з попередньо одержаними за той же період 2008-2009 рр. Встановлено негативну тенденцію “вимивання” ОЛЗ, оптово-відпускна ціна яких менше 12 грн. Доведено, що законодавче визначення правового статусу моніторингу системи цін на ОЛЗ та показників їх доступності дозволить використовувати його результати в якості ефективного методу державного спостереження у сфері фармацевтичного ціноутворення, у т.ч. визначати та прогнозувати соціально-економічні наслідки регуляторних заходів у цій сфері з боку держави.

Постійне порушення загальної методології формування системи цін на лікарські засоби (ЛЗ) і виробу медичного призначення (ВМП), законодавчі невизначеності та протиріччя значно знижують соціально-економічну ефективність механізму ціноутворення, так як не забезпечують рівних конкурентних умов суб'єктам господарювання у фармації та розвитку вітчизняного виробництва, ускладнюють державний контроль за ціновою дисципліною, що призводить до зниження якості та доступності фармацевтичного забезпечення населення. Ефективність впровадження заходів з удосконалення державного регулювання ціноутворення у фармації значною мірою залежить від наявності опрацьованих методик комплексної оцінки діючого механізму державного регулювання системи цін на ЛЗ та очікуваних соціально-економічних наслідків застосування в першу чергу адміністративних та економічних важелів у галузі [3, 5, 6]. Основними складовими такої оцінки, на нашу думку, є аналіз системи цін на ліки та

показників доступності фармацевтичної допомоги населенню країни, який визначено метою нашого дослідження.

Відповідно до мети дослідження нами були опрацьовані такі завдання:

- дослідження динаміки та структури змін роздрібних цін на основні ЛЗ;
- аналіз динаміки роздрібних цін на ОЛЗ залежно від показників інфляції в країні;
- моніторинг показників доступності ОЛЗ.

У роботі використано логічний метод системного аналізу, у т.ч. документальний; економіко-статистичний метод, зокрема його графічні прийоми, узагальнення та групування даних; індексний аналіз.

На сьогодні, незважаючи на відсутність нормативно-правових засад з проведення моніторингу цін на основні ЛЗ (ОЛЗ), Держлікінспекція здійснює відповідні заходи з метою вивчення цінової ситуації на фармацевтичному ринку. З листопада 2009 р. моніторинг проводиться щомісяця на ОЛЗ відповідно до Національного переліку (215 найменувань за міжнародною непатентованою назвою або близько 2 тисяч найменувань ОЛЗ за торговими назвами. За його результатами у період з 01.11.2009 р. по 30.12.2009 р. було зафіксовано 1019 випадків перевищення встановлених рівнів роздрібних цін. Разом з тим протягом листопада 2009 р. — січня 2010 р. завдяки вжитим заходам відсоток перевищень граничних рівнів роздрібних цін знизився більш ніж на 140% [1, 8, 9, 10]. Таким чином, запровадження моніторингу системи цін на ОЛЗ є на сьогодні першочерговим завданням з удосконалення вітчизняного фармацевтичного ціноутворення.

Тому відповідно до запропонованих науково-методичних підходів з удосконалення методики моніторингу системи цін на ОЛЗ нами було проведено моніторинг роздрібних цін на ОЛЗ та

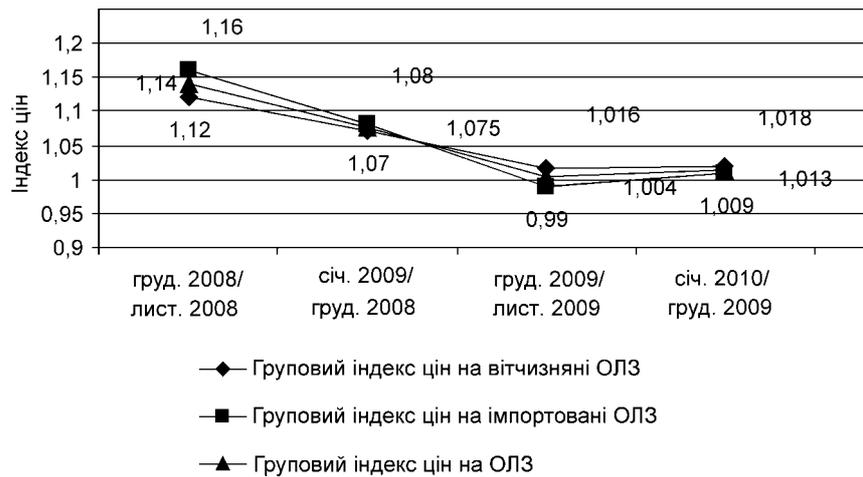

Рис. Порівняльний аналіз результатів моніторингу роздрібних цін на ОЛЗ за період листопад 2008 р. — січень 2010 р.

показників їх доступності за період листопад 2009 р. — січень 2010 р. [3, 4, 6]. Вибірка містила 1579 ОЛЗ за торговельними назвами, співвідношення вітчизняних та імпортованих ОЛЗ склало 46,5% і 53,5% відповідно. Моніторинг роздрібних цін на ОЛЗ містив такі етапи:

I. Розрахунок індивідуальних індексів роздрібних цін на ОЛЗ.

II. Визначення групових індексів роздрібних цін для груп ОЛЗ вітчизняного та імпортованого виробництва.

III. Визначення питомої ваги ОЛЗ, ціни на які зазнали змін.

Результати розрахунків відповідно до першого та другого етапу, а також їх порівняльний аналіз із попередньо одержаними нами результатами, представлено на рисунку, які вказують на таке:

- за період листопад 2009 р. — січень 2010 р. індекс роздрібних цін по групі ОЛЗ у середньому склав 1,004-1,013, тобто відмічено зростання цін на 0,4-1,13%;
- за той же період часу спостерігалось зростання роздрібних цін на ОЛЗ вітчизняного виробництва (індекси склали 1,016; 1,018), а також зниження та повільне підвищення роздрібних цін на ОЛЗ імпортованого виробництва (індекси мали значення 0,99; 1,009);
- у відповідний термін минулого року (листопад 2008 р. — січень 2009 р.) роздрібні ціни мали виражену тенденцію до збільшення (у середньому на 11% щомісячно), при цьому темпи росту на імпортовані ОЛЗ випереджали відповідний показник для вітчизняних ліків — показник приросту для імпортованих ОЛЗ у середньому складав 12%, для вітчизняних — 9,5%.

На наступному етапі дослідження нами було проаналізовано структуру змін роздрібних цін на ОЛЗ і встановлено:

- зменшення у січні 2010 р. порівняно з груднем 2009 р. питомої ваги вітчизняних ОЛЗ серед загальної кількості ліків, ціни на які зросли, та збільшення відповідно частки імпортованих ОЛЗ на 2%;

- серед загальної кількості ОЛЗ, ціни на які знизились протягом терміну дослідження, навпаки зросла частка вітчизняних ліків і знизилась частка імпортованих на 5%;

- серед ОЛЗ, ціни на які залишались стабільними, переважали вітчизняні ліки (їх питома вага складала 63% у грудні 2009 р. та 52% у січні 2010 р.), однак нами визначено тенденцію до збільшення частки імпортованих ліків у цій групі (за період дослідження вона зросла на 11%).

Далі нами було проведено аналіз динаміки роздрібних цін на ОЛЗ залежно від загальних показників інфляції в країні. Для цього було використано офіційні дані Держкомстату України [2, 7]. Відповідно до результатів аналізу встановлено, що негативні тенденції з випередження темпів росту роздрібних цін на ОЛЗ та споживчих цін на фармацевтичну продукцію й медичне обладнання над темпами росту інфляції в країні, які спостерігались у листопаді-грудні 2008 р., не було відмічено у відповідний період 2009 р. Темпи росту роздрібних цін на ОЛЗ у грудні 2009 р. не суттєво перевищували показники інфляції, у січні — співпадали з темпами росту споживчих цін на товари та послуги в Україні.

Враховуючи той факт, що в Україні основними платниками вартості фармацевтичної допомоги є населення, нами запропоновано визначати соціально-економічну ефективність системи цін на ОЛЗ за показниками їх доступності з урахуванням динаміки реальної заробітної плати в країні як основного джерела доходу працюючих громадян та рівня соціальних гарантій для незапрацьованих верств населення країни. Тому на наступному етапі нами було розраховано три показники доступності ОЛЗ окремо по групах вітчизняних та імпортованих ліків, а саме:

- показник амбулаторної фармацевтичної допомоги;
- показник адекватності соціального захисту;
- загальний показник доступності ОЛЗ, який характеризує ефективність системи цін на ОЛЗ в

Таблиця

Аналіз динаміки роздрібних цін на окремі ОЛЗ вітчизняного виробництва, оптово-відпускна ціна яких менше 12 грн, за період березень — грудень 2009 р.

Назва лікарського засобу, форма випуску, виробник	Середня роздрібна ціна за уп., грн		Приріст ціни (грудень/березень), %	Середня оцінка додаткових витрат населення за 7 місяців 2009 р., грн
	березень	грудень		
Ацетилсаліцилова кислота-Дарниця, таблетки 0,5 г №10 (ЗАО "Фармацевтична фірма Дарниця")	0,64	0,82	28%	1 969 043,16
Ацетилсаліцилова кислота, таблетки 0,5 г №10 (Корпорація "Артеріум")	0,50	0,66	32%	160 180,05
Вітамін С 500 мг апельсиновий, таблетки жувальні 500 мг №12 (Концерн "Стирол")	5,35	7,50	40%	2 258 346,09
Парацетамол-Дарниця, таблетки 0,2 г №10 (ЗАО "Фармацевтична фірма Дарниця")	0,60	0,84	40%	131 563,96
Аскорбінова кислота, таблетки по 0,025 г №100 у контейнерах полімерних (ЗАТ "Технолог")	2,39	4,12	72%	дані відсутні
Вітамін С 500, таблетки для жування у контурних чарункових упаковках №10 (ТОВ Фармацевтична компанія Здоров'я)	1,93	3,50	81%	дані відсутні

цілому без диференціації за джерелом доходу громадян [3, 4, 6].

Результати моніторингу показників доступності ОЛЗ свідчать про наступне:

- адекватного рівня (≥ 1) показники загальної та амбулаторної доступності досягли за досліджуваний період лише у грудні 2009 р. і склали у середньому 1,1 та 1,12 відповідно;
- найнижчий рівень доступності було визначено у грудні 2009 р., середнє значення цих показників за вказаний період — 0,79;
- показники адекватності соціального захисту не досягли своїх адекватних значень за весь період дослідження, що потребує від держави цілеспрямованих заходів саме по цій групі населення.

З огляду на наведені результати одним з необхідних заходів підвищення доступності фармацевтичної допомоги для найбільш вразливих верств населення (пенсіонерів, безробітних, важко хворих та ін.) є запровадження державного регулювання цін на усі ОЛЗ незалежно від їх цінних характеристик, у т. ч. на ті, оптово-відпускна ціна яких менше за 12 грн. На це вказують також результати аналізу вибірки ОЛЗ для проведення моніторингу. Якщо у грудні питома вага вітчизняних ОЛЗ, оптово-відпускна ціна яких до 12 грн складала 83,4% від загальної кількості вітчизняних ОЛЗ вибірки, то вже у січні 2010 р. цей показник був 74,1%, що на 9,1% менше ніж відповідний показник у грудні. Таким чином, можна говорити не лише про незадовільні показники економічної доступності ОЛЗ цієї групи, але й про зниження

фізичної доступності ліків, оптово-відпускна ціна яких менше 12 грн.

За даними Держлікінспекції за період з квітня по грудень 2009 р., коли приріст середньозваженого курсу гривні до \$ США склав 0,6%, приріст роздрібних цін на ОЛЗ, оптово-відпускна ціна яких нижча, ніж 12 грн, склав від 28% до 81% відповідно, що призвело до значних необґрунтованих додаткових витрат населення (див. табл.).

Таким чином, результати моніторингу цін реалізації на ОЛЗ, оптово-відпускна ціна яких менше 12 грн, вказують на негативні соціальні наслідки цієї норми та на необхідність її термінового скасування.

ВИСНОВКИ

1. Моніторинг роздрібних цін на ОЛЗ є на сьогодні інструментом вивчення цінової ситуації на фармацевтичному ринку України. Законодавче визначення його правового статусу дозволить використовувати результати моніторингу цін та показників доступності ОЛЗ в якості ефективного методу державного спостереження у сфері фармацевтичного ціноутворення, у т. ч. визначати та прогнозувати соціально-економічні наслідки регуляторних заходів у цій сфері з боку держави.

2. Відповідно до результатів моніторингу роздрібних цін на ОЛЗ за період листопад 2009 р. — січень 2010 р. та їх порівняльного аналізу з динамікою роздрібних цін на ОЛЗ у відповідний термін минулого року визначено позитивну тенденцію уповільнення темпів росту цін на ОЛЗ у середньому з 11% до 1% щомісячно, негативним фактом було визначено випередження темпів ро-

сту роздрібних цін на вітчизняні ліки над імпортованими.

3. Результати моніторингу показників доступності ОЛЗ вказують на її низький рівень, у першу чергу, для соціально-вразливих верств населення (середнє значення показника адекватності соціального захисту у досліджуваний період склало 0,82). Показники доступності амбулаторної фармацевтичної допомоги та загальні показники доступності ОЛЗ досягли своїх адекватних значень лише

у грудні 2009 р. Значних розбіжностей у рівнях доступності по групах вітчизняних та імпортованих ОЛЗ за досліджуваний період не визначено.

4. Встановлено, що відсутність державного регулювання цін на ОЛЗ, оптово-відпускна ціна яких менше 12 грн, призводить до “вимивання” дешевих ліків (до 9% на місяць) та до значного випередження темпів росту цін для вказаних ОЛЗ у порівнянні з середніми темпами росту ОЛЗ за відповідний період часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і виробу медичного призначення: постанова КМУ від 25.03.2009 р. №333 [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.kmu.gov.ua/control>.
2. Індекс споживчих цін — сприйняття та реальність: посібник для користувачів. — К., 2006. — 56 с.
3. Методичні рекомендації з проведення державної експертизи та реєстрації цін на основні лікарські засоби / А.С.Немченко, К.Л.Косяченко, І.В.Кубарева, А.В.Беліченко. — Х., 2008. — 22 с.
4. Немченко А.С. Моніторинг цін на основні лікарські засоби: Метод. рекомен. / А.С.Немченко, Л.В.Галій. — Х., 2003. — 24 с.
5. Немченко А.С., Кубарева І.В., Галій Л.В. // Фармац. часопис. — 2007. — №1. — С. 8-11.
6. Немченко А.С., Кубарева І.В., Косяченко К.Л. // Запорізький мед. журн. — 2009. — №5. — С. 122-125.
7. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і виробу медичного призначення: постанова КМУ від 17.10. 2008 р. №955 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control>.
9. Про встановлення граничних рівнів цін на окремі лікарські засоби виробу медичного призначення постанова КМУ від 30.10. 2009 р. №1154 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.apteka.ua/category/kadmin>.
10. Підсумки роботи Держлікинспекції у 2009 р. // Аптечний аудит. — 2010. — №6 (78). — С. 5.

УДК 615.1:338.5

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ ЦЕН НА ЛЕКАРСТВЕННЫЕ СРЕДСТВА

К.Л.Косяченко, А.С.Немченко, А.В.Коваленко

Предложены научно-методические подходы к оценке эффективности системы цен на основные лекарственные средства (ОЛС). Проведен мониторинг розничных цен на ОЛС и показателей их доступности за период ноябрь 2009 г. — январь 2010 г., а также сравнительный анализ его результатов с ранее полученными нами за тот же период 2008-2009 гг. Определена негативная тенденция “вымывания” ОЛС, оптово-отпускная цена которых менее 12 грн. Доказано, что законодательное определение правового статуса мониторинга системы цен на ОЛС и показателей их доступности позволит использовать результаты мониторинга в качестве эффективного метода государственного наблюдения в сфере фармацевтического ценообразования, в т.ч. определять и прогнозировать социально-экономические последствия регуляторных мер в этой сфере со стороны государства.

UDC 615.1:338.5

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACHES FOR EVALUATION OF THE PRICE SYSTEM EFFECTIVENESS FOR MEDICINES

K.L.Kosyachenko, A.S.Nemchenko, O.V.Kovalenko

The scientific and methodological approaches for evaluation of the price system effectiveness for the basic medicines (BM) have been offered. The monitoring of retail prices for BM and their availability parameters for the period from November, 2009 to January, 2010, as well as the comparative analysis of its results with the previously obtained ones for the same period of 2008-2009 has been carried out. A negative tendency of “washing out” of BM, which wholesale and retail price is less than 12 UAH, has been determined. It has been proven that the legislative determination of the legal status of the price system monitoring for BM and their availability parameters will allow to use the monitoring results as an effective method of the state monitoring in the field of pharmaceutical pricing, including determination and predicting the socioeconomic consequences of regulatory measures in this area from the state side.